

Kulturdepartementet
Kultur- och demokratiministern

Nordiska rådet
Ved Stranden 18
1061 København K
Danmark

Svar på fråga om skydd av fornminnen och reglering av metalldetektorer (E 5/2017)

Sonja Mandt, ledamot i Nordiska rådets presidium, har till den svenska, danska, finska och isländska regeringen inkommit med två frågor rörande lag om skydd av kulturminnen. Frågorna lyder: Vilken lagstiftning har landet när det gäller hobbybruk av metalldetektorer? Hur skyddas kulturarv vid eventuella fynd? Svaren från de nordiska länderna följer nedan.

I *Sverige* är det olagligt att använda metallsökare utan särskilt tillstånd. Om fornminnesfynd påträffas i eller vid en fornlämning tillfaller fyndet staten. Om fyndet påträffas under andra omständigheter tillfaller det upphittaren, med reservation för särskilda faktorer.

I *Finland* är det tillåtet att använda metalldetektorer i terräng utan tillstånd. Däremot krävs tillstånd för metallsökande vid känd fast fornlämning och i dess skyddsområde. Om ett fornminnesfynd påträffas ska Museiverket kontaktas och/eller så ska fyndet levereras till Museiverket.

I *Danmark* är det tillåtet att utan tillstånd använda metalldetektor med undantag för användning på statens områden och på privat markägares jord där tillstånd krävs samt på skyddade forntidslämningar där det är otillåtet. Upphittade forntidsföremål hanteras generellt av Slots- & Kulturstyrelsen och av Nationalmuseet när det gäller *dannefæ*, det vill säga sällsynta objekt.

I *Islands* lag om skydd av kulturminnen finns inga bestämmelser om användning av metalldetektorer. Dock ska all arkeologisk forskning registreras till Islands kulturarvsstyrelse. Om denna forskning kräver grävning eller schaktning så krävs en ansökan om tillstånd.

Fyra bilagor, en för respektive land, har bifogats där utförligare svar ges.

Alice Bah Kuhnke

Bilaga: 1. Danmark

Metaldetektor – regler og anvendelse på fortidsminder i Danmark

Spørgsmål:

- 1. Hvilke lovgivning har landet når det gjelder hobbybruk av metaldetektorer, og*
- 2. hvordan ivaretas kulturminnevernet ved eventuelle funn?*

1. Lovgivning

I Danmark er det som udgangspunkt lovligt at anvende metaldetektor, men der er undtagelser:

- Det er forbudt at anvende detektor på de 30.000 fredede fortidsminder jf. Museumsloven Kapitel 8 § 29f.
- Derudover er der særlige regler på statens arealer, som ikke er beskyttet af §29f. Ønsker man at anvende metaldetektor på disse områder, skal man kunne fremvise en skriftlig dokumentation for et formaliseret samarbejde med det lokale ansvarshavende museum. Jf. Naturstyrelsens hjemmeside.
- På privat lodsejers jord, skal man anmode ejeren om tilladelse. Jf. Danmarks Riges Grundlov - om ejendomsret.

2. Varetagelse af genstande

Der skelnes mellem Danefæ dvs. sjældne genstande og øvrige genstande fra fortiden.

Danefæ varetages af Nationalmuseet jf. Museumsloven Kapitel 8 § 30, Stk. 1-5.

Genstande fra fortiden varetages af Slots- & Kulturstyrelsen, der har givet bemyndigelsen til varetagelse til de 27 lokale museer med arkæologiske ansvarsområder*) Museumsloven Kapitel 8 § 27, Stk. 2.

Ved den ideel praksis foregår processen som følger. Den som ønsker at gå med metaldetektor anmoder det lokale museum om samarbejde, og modtager en skriftlige erklæring om dette, som *kan* fremvises til lodsejer og som *skal* fremvises på statens arealer. Der er imidlertid uregistrerede brugere, men disse bliver ofte kontaktet af lokale detektorgrupper, som en form for selvjustits.

Den pågældende detektorbruger anmoder lodsejer om adgang til hans jord. Det er god skik at anvende GPS koordinater på fund. Der må ikke

foretages udgravninger omkring fund, men museet skal kontaktes. Fundene afleveres til det lokale museum, der sender materialet til Danefæ-behandling på Nationalmuseet.

Hvis Nationalmuseet vurderer, at der er tale om Danefæ får finder en godtgørelse (findeløn). De fund der ikke er danefæ sendes tilbage til museet, som indlemmer disse i sine samlinger.

En meget stor del af detektorbrugerne deltager i detektorforeninger omkring det aktuelle museum. Detektorfolkene har en indbyrdes tendens til "ejerskabsfølelse" til specifikke områder. Der opstår af og til konflikter blandt detektorfolk eller mellem detektorfolk og museer.

De fleste museer er meget bevidste om at bibeholde det gode samarbejde, og drager stor nytte af detektorfolkenes arbejdsindsats med monitorering af specifikke arealer. Det gælder især de store ikke-fredede bopladsområder fra jernalder og vikingetid, som ofte er stærkt nedpløjet.

En af de store udfordringer er håndtering af de store fundmængder. Moesgård Museum tester pt. en dansk løsningsmodel til brugerregistrering af genstande fra fortiden svarende til den engelske Portable Antiquities.

Nationalmuseet afholder årligt en konference med detektorfolk, og offentliggør årets Danefæ Top 10.

Museumsloven Kapitel 8 § 29f: fredede fortidsminder

Varetages af Slots- & Kulturstyrelsen

§ 29f. På fortidsminder og inden for en afstand af 2 m fra dem må der ikke foretages jordbehandling, gødes eller plantes. Der må heller ikke anvendes metaldetektor.

Museumsloven Kapitel 8 § 27, Stk. 2: den arkæologiske kulturarv

Varetages af Slots- & Kulturstyrelsen

§ 27. Den arkæologiske kulturarv omfatter spor af menneskelig virksomhed, der er efterladt fra tidligere tider, dvs. strukturer, konstruktioner, bygningsgrupper, bopladser, grave og gravpladser, flytbare genstande og monumenter og den sammenhæng, hvori disse spor er anbragt.

Stk. 2. Findes der under jordarbejde spor af fortidsminder, skal arbejdet standses, i det omfang det berører fortidsmindet. Fortidsmindet skal straks anmeldes til kulturministeren eller det nærmeste statslige eller statsanerkendte kulturhistoriske museum. **Fundne genstande, der ikke er danefæ, jf. § 30, stk. 1, skal efter anmodning fra kulturministeren eller det pågældende kulturhistoriske museum afleveres til vedkommende statslige eller statsanerkendte museum, således at det indgår i museets samling.**

Stk. 3. Kulturministeren beslutter snarest, om arbejdet kan fortsætte, eller om det skal indstilles, indtil der er foretaget en arkæologisk undersøgelse, eller indtil spørgsmålet om erhvervelse efter stk. 8 er afgjort. Senest 1 år efter, at anmeldelsen er modtaget, kan arbejdet genoptages, medmindre kulturministeren har afgivet indstilling om erhvervelse af fortidsmindet efter stk. 8.

Stk. 4. Udgiften til den arkæologiske undersøgelse afholdes af den, for hvis regning jordarbejdet skal udføres.

Stk. 5. Udgiften afholdes dog af kulturministeren, såfremt

- 1) årsagen til undersøgelsen er erosion eller jordarbejde i forbindelse hermed eller jordarbejde udført som led i dyrkning af almindelige landbrugsafgrøder eller som led i almindelig skovdrift, medmindre driften forestås af en statslig eller kommunal myndighed, i hvilke tilfælde udgiften afholdes af vedkommende myndighed,
- 2) det kulturhistoriske museum i udtalelsen efter § 25 har oplyst, at jordarbejdet ikke vil indebære en risiko for ødelæggelse af væsentlige fortidsminder, eller
- 3) fortidsmindet fredes efter lov om naturbeskyttelse eller erhverves med henblik på bevaring på stedet efter stk. 8.

Stk. 6. Kulturministeren kan i særlige tilfælde yde tilskud til udgifter til arkæologiske undersøgelser, der gennemføres efter stk. 3, jf. stk. 4.

Stk. 7. Private grundejeres tab ved ikke at kunne fortsætte den hidtidige drift, mens undersøgelsen foretages, eller indtil spørgsmålet om erhvervelse efter stk. 8 er endeligt afgjort, erstattes af kulturministeren. Kan der ikke opnås enighed om erstatningen, fastsættes denne af den taksationskommission, der er nævnt i naturbeskyttelsesloven.

Stk. 8. Finder kulturministeren, at det pågældende fortidsminde bør bevares på stedet for eftertiden, kan kulturministeren erhverve fortidsmindet og eventuelt omkringliggende areal. Erhvervelsen kan ske ved ekspropriation efter reglerne i lov om fremgangsmåden ved ekspropriation vedrørende fast ejendom.

Stk. 9. Kulturministeren eller den, kulturministeren bemyndiger hertil, har til enhver tid uden retskendelse adgang til steder, hvor der foretages jordarbejder, og hvor der fremkommer fund eller under arbejder kan formodes at fremkomme fund som nævnt i stk. 1. Legitimation skal forevises på forlangende. Politiet yder nødvendig bistand til at udnytte adgangsretten.

Stk. 10. Kulturministeren kan fastsætte nærmere regler om den arkæologiske undersøgelsesvirksomhed efter stk. 3 og om gennemførelse af bestemmelserne i stk. 4-6.

Museumsloven Kapitel 8 § 30, Stk. 1-5: Danefæ (sjældne genstande fra fortiden)

Varetages af Nationalmuseet

§ 30. Genstande fra fortiden, herunder mønter, der er fundet i Danmark, og hvortil ingen kan godtgøre sin ret som ejer, er danefæ, såfremt de er forarbejdet af værdifuldt materiale eller har særlig kulturhistorisk værdi.

Stk. 2. Danefæ tilhører staten. Den, der finder danefæ, og den, der får danefæ i sin besiddelse, skal straks aflevere det til Nationalmuseet.

Stk. 3. Nationalmuseet udbetaler en godtgørelse til finderens. Godtgørelsen fastsættes af Nationalmuseet under hensyn til det fundnes materialeværdi og sjældenhed samt til den omhu, hvormed finderens har sikret fundet.

Stk. 4. Såfremt danefæ findes ved en arkæologisk undersøgelse, der forestås af et statsligt eller statsanerkendt museum eller i øvrigt finansieres helt eller delvis af offentlige midler, udbetales der ikke danefægødtgørelse til finderens. Nationalmuseet kan dog i særlige tilfælde udbetale godtgørelse til ejer eller bruger af det areal, hvor undersøgelsen finder sted.

Stk. 5. Danefæ indgår i Nationalmuseets samlinger og kan af museet deponeres på andre statslige eller statsanerkendte museer efter anmodning fra disse. I tilfælde, hvor der ikke kan opnås enighed mellem Nationalmuseet og et andet museum om deponering af et nyt danefæfund, træffer kulturministeren afgørelse herom.

Danmarks ældste lov om Danefæ

Danmarks første nedskrevne lovtekst om danefæ findes i **Jyske Lov fra 1241**. I loven står: "... hvad ingen ejer, det ejer kongen [Valdemar 2. Sejr]. Finder nogen mand guld eller sølv i høje eller efter plov eller på nogen anden måde, da skal kongen have det".

På Naturstyrelsens (Statens) arealer

På styrelsens arealer gælder følgende regler om brug af metaldetektorer:

1. Der gives ikke tilladelse til brug af metaldetektorer på styrelsens arealer, hvor det foregår på arealer omfattet af forbuddet i Museumslovens § 29f.
2. Der kan gives tilladelse til detektor-folk, der kan dokumentere, at de har et formaliseret samarbejde med et statsanerkendt museum. Samarbejdet skal dokumenteres ved en skriftlig anbefaling fra museet udfærdiget til den konkrete ansøgning. Anbefalingen skal være dateret inden for den sidste måned.

En sådan tilladelse vil kun kunne fås i skriftlig form af den pågældende lokalerheder og for en begrænset periode, dog højst et år.

Følgende vil altid indgå i tilladelsen: at der ikke må anvendes metaldetektorer på fortidsminder og i to meter-zonen omkring dette, at Naturstyrelsen skal informeres om eventuelle fund, før meddelelse herom går til pressen, at Naturstyrelsen løbende holdes informeret om arbejdets fremadskriden, herunder orienteres om fund af danefæ, at oldsager og danefæ afleveres

umiddelbart til det lokale, statsanerkendte museum som detektor-amatøren samarbejder med.

Nyttige links m.m.:

Metaldetektor på fortidsminder (Slots- & Kulturstyrelsen)

<http://slks.dk/fortidsminder-diger/metaldetektor-og-danefae/>

Om Danefæ (Nationalmuseet)

<http://natmus.dk/salg-og-ydelser/museumsfaglige-ydelser/danefae/>

Metaldetektor på Statens arealer (Miljøstyrelsen):

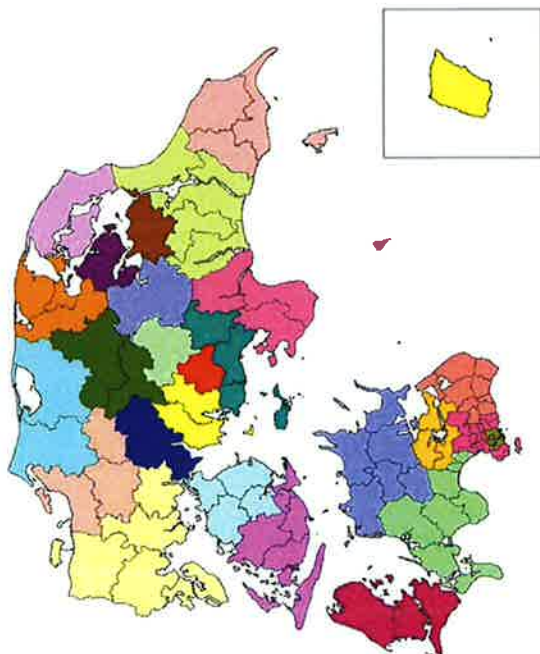
<http://svana.dk/natur/friluftsliv/hvad-maa-jeg-i-naturen/hvad-maa-jeg-samle/>

Database over fortidsminder i Danmark:

<http://www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder/>

Portable Antiquities <https://finds.org.uk/>

***) Lokale museer med arkæologisk ansvar i Danmark (27 stk.)**

Bilaga: 2. Finland

Det är vanligtvis tillåtet att använda metalldetektor i terrängen i Finland utan särskilt tillstånd. Metallsökande styrs dock enligt olika lagar och författningar. Den viktigaste lagen med tanke på bevaring av det arkeologiska kulturarvet är lagen om fornminnen. I lagen definieras hur man ska agera vid fasta fornlämningar och vrak. Därtill definierar lagen hur man ska förfara med lösa fornföremål.

Vid en känd fast fornlämning och i dess skyddsområde är metallsökning förbjudet utan tillstånd som baserar sig på lagen om fornminnen. Om det i samband med metallsökningen påträffas en förut okänd fornlämning eller finns misstankar om en sådan i terrängen, ska grävningen och annat arbete avbrytas p.g.a. lagen om fornminnen och fyndplatsen ska omedelbart rapporteras till Museiverket.

Om man påträffar ett minst 100 år gammalt och ägarlöst föremål ska man omedelbart kontakta Museiverket och/eller leverera föremålet som sådant och orengjort till Museiverket med information om fyndplatsen.

I Finland finns en särskild lag om fornminnen:

<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1963/19630295>

Info om både nya minnesföremål och om användningen av metalldetektorer på Museiverkets sida:

http://www.nba.fi/sv/kulturmiljo/arkeologisk_kulturarv/metalldetektor_och_arkeologiska_fooremal

Bilaga: 3. Island

I lov om værn af kulturminder nr. 80/2012 (lög um menningarminjar) står intet om brug af metaldetektorer. Da denne lov blev skrevet blev man enig om at den ikke skulle indeholde paragraffer som beskriver direkte arbejdsmetoder, som i tidligere lov.

I stedet for er der pligt at melde all arkeologisk forskning til Islands kulturarvsstyrelse og hvis denne forskning kræver et gravearbejde eller opgravning, så skal der søges om tilladelse. I loven defineres registrering af kulturminder som forsning, derfor denne adskillelse af meldepligt og pligt til at søge om tilladelse til opgravning.

Bilaga: 4. Sverige

Metallsökare och fornminnesfynd, Sverige

I Sverige är det olagligt att använda metallsökare utan tillstånd, med undantag från Riksantikvarieämbetet och militär som söker efter annat än fornfynd. Detta innebär att ett tillstånd måste beviljas från länsstyrelsen innan metallsökare får lov att användas. Tillstånd får endast ges för verksamhet som avser sökning efter annat än fornfynd eller ingår i vetenskaplig forskning hos det allmänna.

Sveriges regering har i senaste lagrådsremiss om kulturarvspolitik fört på förslag om att införa en avgift för ansökning gällande användandet av metallsökare. Anledningen grundar sig på den ökade mängden ansökningar till länsstyrelsen efter kravet på tillstånd från 2014. 90 % av dessa ansökningar kom från privatpersoner och var ämnade för hobbyverksamhet. Ansökningarna är både tids- och resurskrävande för länsstyrelsen och därför anser regeringen en avgift vara befogad. Bl. a. Riksantikvarieämbetet ställer sig bakom ett sådant förslag.

Förutom att bevilja tillstånd för användandet av metallsökare ansvarar länsstyrelserna också för omhändertagande och konservering av de fornfynd som hittas. Om en privatperson hittar ett fornfynd som påträffats i eller vid en fornlämning tillfaller fyndet alltid staten. Om fyndet påträffats under andra omständigheter tillfaller det upphittaren. Detta med undantag från om fornfyndet helt eller delvis består av guld, silver, koppar, brons eller är legerat med koppar. I dessa fall måste upphittaren erbjuda sig att sälja fyndet till staten. Om fyndet består av två eller flera föremål som kan antas ha blivit placerade tillsammans ska det även då erbjudas staten. Anmälan av upphittat fornfynd förs till Riksantikvarieämbetet, länsstyrelsen, länsmuseet eller polismyndighet.

